Zooals ze daarentegen in de liturgie van Datheen waren ingevlochten, voelt ieder, waarom dit voorlezen van de Wet en deze Geloofsbelijdenis geschiedt, welke beteekenis ze voor den eeredienst hebben en waarom ze niet zouden kunnen gemist worden.

Toch is dit bezwaar tegen den bestaanden eeredienst niet het eenige. Veel zwaarder weegt nog de grief, dat de eeredienst feitelijk *predikdienst* is geworden en eigenlijk geheel in het luisteren naar de predikatie opgaat. De praelectuur uit de Schrift dient gewoonlijk om de gemeente vooraf op de hoogte te brengen van het teksthoofdstuk, waaruit gepreekt zal worden, en wie een beetje oog heeft voor markante teksten, weet bij het voorlezen reeds te vertellen, waarover de prediker spreken zal. Het gebed voor en na de preek is niet zelden een repetitie van de preek in gebedsvorm voorgedragen, waarbij het dan natuurlijk niet te doen is, om God den Heere aan te spreken, maar om de hoorders nog eens te vermanen. En 't psalmgezang dient om een welkome pauze te brengen, waardoor de aandacht der toehoorders weer eens kan worden opgefrischt en de prediker wat op verhaal kan komen. Ja, de vorm van onzen eeredienst heeft zoo weinig karakteristieks overgehouden van wat de Franschen met een eigenaardig woord „culte" noemen, dat men bij lezingen voor jongelingsvereenigingen gewoonlijk precies dezelfde vormen in acht neemt, behalve dat men de Wet en de Geloofsbelijdenis hier achterwege laat. Maar overigens lijkt zoo'n lezing als twee druppelen waters op een gewone godsdienstoefening. Men wordt vooraf om een tekstbriefje gevraagd; er wordt bij den aanvang een stuk uit de Schrift gelezen; er wordt gebeden, gezongen en gecollecteerd; zelfs stelt men er prijs op, dat bij het einde nu ja wel niet de zegen wordt gegeven, maar dan toch een soort zegenbede wordt uitgesproken, want anders blijven de menschen zitten en weten ze niet, of het wel „uit" is.

Juist dit typische feit nu kan wel het best dienst doen om te laten zien, hoe weinig er van een eigenlijken eeredienst bij ons is overgebleven. Want bij zulk een lezing komt men saam niet als gemeente, maar als gewone *hoorders*; is er dus geen sprake van een godsdienstoefening, maar van het luisteren naar een gewone *rede*; en dient alles wat er bijkomt slechts om aan deze rede een meer plechtig karakter te geven en voor zekere afwisseling te zorgen. Of het nu goed is, dat men bij een gewone lezing zoo sprekend den gang van een godsdienstoefening nabootst, laten we thans in het midden. We wijzen alleen op het feit, omdat daaruit blijkt, hoe dezelfde vormen evengoed bij een gewone lezing passen. Een liturgie zooals Datheen gaf, zou nooit voor een „lezing" kunnen gebruikt worden, want ieder zou voelen, dat dit een profanatie van het heilige zou worden, evengoed als wanneer men een lezing sloot met een nabootsing van het Avondmaal. Maar onze liturgie is zoo kleurloos geworden, dat ze als passe-partout voor elke samenkomst dienst kan doen. Het is een lijst, die voor elk portret pasklaar is. Een eigen stijl zit er niet in.

Waaraan dit nu te wijten is, is niet moeilijk in te zien. Het ligt daaraan, dat wij als Gereformeerden altoos min of meer gevaar loopen intellectualistisch te worden, alles te laten opgaan in het verstandelijke, en dat daarom de *leerdienst* voor ons de hoofdzaak is. Het is de Zwingliaansche trek, die van meet af door onze Gereformeerde Kerken heenloopt en nooit geheel overwonnen is. Ook bij de Sacramentsbeschouwing ziet ge dien Zwingliaanschen trek telkens weer in onze Kerken boven komen, hoe beslist en ernstig Calvijn hier ook tegen gewaarschuwd heeft. Want wie Calvijn als den vader van dit intellectualisme beschouwt, vergist zich en heeft Calvijn nooit leeren kennen. Calvijn heeft altoos het goed recht van de mystiek verdedigd en ronduit gezegd, dat hij in dit opzicht veel dichter stond bij Luther dan bij Zwingli. Ook bij de inrichting van den eeredienst — we zullen dit later aantoonen — kiest Calvijn dan ook geheel andere wegen dan Zwingli en schittert niet alleen zijn machtig organisatorisch talent, maar blijkt ook de innige warmte van zijn gemoedsleven. Een enkel voorbeeld moge dit aantoonen. Terwijl Zwingli, hoewel meer muzikaal aangelegd dan Calvijn, van het psalmgezang in de gemeente niets weten wilde, heeft Calvijn van meet af er op aangedrongen, dat het psalmgezang in den eeredienst zou worden opgenomen, en hij deed dit, gelijk hij zelf het uitdrukte, omdat de zang „a une vertu secrette et quasi incrédible à esmouvoir les coeurs", een geheime en bijna ongeloofelijke kracht om de harten te bewegen.

En hierbij komt in de tweede plaats, dat ons Nederlandsche volk van huis uit weinig voelt voor hetgeen men „vormen" noemt, vooral op religieus gebied. We slachten ook in dit opzicht den Zwitsers, wier eeredienst al even sober is als de onze. Calvijn heeft te Genève tegen dien overdreven afkeer van vormen genoeg moeten strijden, en de inrichting van den eeredienst te Genève ging dan ook in menig opzicht lijnrecht tegen zijn gevoelen in. Zelfs de ceremonie van de „oplegging der handen" bij de bevestiging van de Dienaren des Woords, waaraan Calvijn veel hechtte, kon hij te Genève niet doorzetten, omdat het volk en de Overheid er afkeerig van waren. Ook in onze Nederlandsche Kerken waren er niet weinigen, die deze handoplegging afkeurden, en de Synode van Dordt in 1574 schreef zelfs voor, dat men de handoplegging liever achterwege moest laten. Het knielen bij het gebed, nog in de dagen van Voetius gebruikelijk en door hem warm aanbevolen, raakte geheel in onbruik, behalve wanneer een huwelijk kerkelijk bevestigd wordt en de pasgehuwden dan verzocht worden bij het gebed der gemeente te knielen. Nu mag bij dezen afkeer van alle vormen ten deele ook hebben meegewerkt een zekere vrees om terug te vallen in de „Roomsche superstitiën", zooals ook thans Dr. de Lind van Wijngaarden terstond weer den strijdkreet aanhief: „niet naar Rome terug". Maar de diepste grond was dit toch niet. Want het knielen bij het gebed in de Kerk werd niet afgeschaft in den tijd der Reformatie, toen deze afkeer van Rome het sterkst werkte, maar in een tijd, toen niemand meer aan het gevaar van Roomsche superstitiën in onze Kerk dacht.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

1. Ds. W. B. Renkema, Handboek voor de Bijbelkunde. Met een voorwoord van Prof. Dr. H. Bavinck, J. Zomer. Wageningen.

In dat Voorwoord zegt Prof. Bavinck: „Het Woord Gods, als genademiddel en tevens als kenbron der Waarheid beschouwd en toegepast, heeft reeds van ouds tot twee vakken van godsdienstonderwijs geleid: Bijbelsche Geschiedenis en Catechismus. Deze twee vakken staan niet los naast elkander, maar houden innig verband, omdat het Christendom een historische godsdienst is. De Bijbelsche Geschiedenis doet den gang, het verloop, de leidende gedachte der Openbaring kennen, en de Catechismus vat het resultaat samen, waartoe die Openbaring geleid heeft en geeft ons inzicht in haar inhoud".

Hij wijst er dan verder op, dat Ds. Renkema zich opgewekt voelde, voor het eene der twee vakken van godsdienstonderwijs: de Bijbelsche Geschiedenis, een handleiding te schrijven. Deze handleiding ligt dan in dit Handboek voor Bijbelkunde voor ons.

Het boek wil dus zijn een handleiding bij het godsdienstonderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis en het is als ik het goed begrijp, zoowel voor docenten als discipelen bestemd en dan allereerst wel voor die aan onze christelijke gymnasia en hoogere burgerscholen. Terecht wijst Bavinck er ook op, dat Ds. Renkema door zijn werk over de gelijkenissen en door zijn bewerking van Stock's Handboek, zich voor de beoefening der Bijbelsche Geschiedenis heeft voorbereid en zich bij zijn vele lezers een goeden naam heeft verworven.

Het wil mij voorkomen, dat Renkum's prediker met dit zijn jongste werk uitnemend geslaagd is en hij ons hier metterdaad een arbeid biedt, die aan de eischen welke men aan een Handboek voor de Bijbelkunde stellen mag, beantwoordt.

Ik leg hier nadruk op dat: stellen mág, want het is even ongeoorloofd die eischen te laag, als te hoog te stellen.

Bijbelkunde is een veelzeggend woord.

Men kan het nemen in ruimer zin en dan dekt het zich zoo ongeveer met de Bibliologie in haar vollen omvang. Maar men kan het ook nemen in enger zin, en in dien zin wordt het gewoonlijk verstaan en ook door Ds. Renkema.

Zijn boek toch wil de behulpzame hand bieden tot verder bijbelonderzoek.

De geachte schrijver heeft zich, ten einde zijn boek niet al te grooten omvang te geven, voorzoover het met de duidelijkheid bestaanbaar was, beperkt tot het meest noodige.

Een breede historische achtergrond waarop zich afteekent het leven der volkeren waaronder Israel en het jonge Christendom optreden, zoeke men hier dan ook niet.

Renkema geeft eerst een korte, ongepagineerde, Inleiding van 8 bladzijden waarin hij beknopt maar duidelijk spreekt over 1. Openbaring, 2. Openbaring en Schrift en 3 Ingeving der Schriften.

In een 1e deel behandelt hij dan het Oude-, in een 2e deel het Nieuwe-Testament.

Hij geeft daarin een beknopt overzicht van den *inhoud* van ieder Bijbelboek, waarbij, zooals hij in zijn voorbericht schrijft, „overal, waar het noodig bleek, door (hem) met beslistheid positie gekozen is tegenover de afbrekende schriftcritiek van den nieuweren tijd". En, wat in onderscheiding van andere dergelijke handleidingen, een verdienste is van deze, is, dat Renkema bij de bespreking van elk Bijbelboek ook op de beteekenis er van voor de bijzondere Godsopenbaring wijst.

Doch dit Handboek geeft nog meer.

Het geeft aan het einde van zijn eerste deel een hoofdstuk over de Canonvorming van het Oude Testament en over de Periode tusschen Maleachi en het Nieuwe Testament en voegt als derde hoofdstuk in: Het verbond met Israël en de Wetten.

En zoo geeft het ook in zijn tweede deel hoofdstukken over Johannes den Doper als wegbereider des Heeren; over Paulus als Apostel der Heidenen, en op het einde: Canonvorming van het Nieuwe Testament en Handschriften en Vertalingen.

Ik acht dit Handboek voor de Bijbelkunde niet alleen bruikbaar bij het godsdienstonderwijs op onze christelijke scholen voor M. O., maar kan het ook aanbevelen aan Heeren Studenten, die zich voorbereiden voor het kerkelijk examen.

In het huisgezin kan het een behulpzame hand bieden tot beter en dieper verstand van de Schrift en ook kan het hen, die in de Schrift nog geen weg weten omdat zij in 'n huis en op 'n school zonder Bijbel zijn opgevoed en onderwezen, uitnemend in de Schrift oriënteeren.

2. Dr. H. Visscher. In Israël vermaard. Kampen — J. H. Kok — 1911.

De Utrechtsche hoogleeraar biedt ons hier 48 bijbellezingen over den inhoud van het boek Ruth.

„Op herhaald dringend verzoek", zoo zegt hij zelf, „zien deze bijbellezingen het licht. Zij zijn practisch bedoeld en streven geen wetenschappelijk doel na".

„Met genoegen denk ik terug aan de Woensdagavondbeurten in de dorpsgemeente, die ik diende, waar ik wel niet letterlijk, maar dan toch wat de hoofdzaak aangaat, aldus uit het boek Ruth sprak".

Practisch bedoeld, geven deze Schriftstudies metterdaad, wat onze oude Schrijvers noemden een practicale verklaring.

Er is vaak tintelend vernuft in en, in den goeden zin, zijn zij stichtelijk, d. w. z. opbouwend. Daarbij geschreven in den fraai-frisschen stijl waarover Visscher beschikt.

Men verzuime niet met dit boekje kennis te maken.

Het jongste werk van Prof. H. Visscher: Religion und Sociales Leben bei den Naturvölkern hetwelk onlangs in Bonn is verschenen, hoop ik hier weldra te bespreken.

3. H. Pierson, Vluchtheuvel-Zangen. W. ten Have, Amsterdam.

De Amsterdamsche uitgever Ten Have zond ons dezer dagen een keurig gebonden exemplaar van dezen zanger-bundel van den president-directeur der Heidelinggestichten te Zetten.

Hoewel zij in protestantsch christelijke kringen bekend zijn, wil ik op deze zangen hier gaarne nog eens de aandacht vestigen.

Zij zijn deels vertalingen van Duitsche liederen, vooral van J. S. Bach, deels door Ds. H. Pierson zelf gedicht. De beste melodieën, zegt de heer Pierson, die ik vinden kon, werden door mij gebruikt, en toen mijn voorraad was uitgeput, voorzag mij Mej. E. D. M. van O., die hier te Zetten eenige jaren werkzaam was, van melodieën aan anderen ontleend of door haar zelve gecomponeerd.

Het blijkt, dat ook het zoo bekende, door zijn diep religieus afhankelijkheidsgevoel, zoo in-mooie

Houd Gij mijn handen beiden
Met kracht omvat,
Geef mij uw vast geleide
Op 't smalle pad.
Alleen kan ik niet verder,
Geen enkele treê.
Neem trouwe Zieleherder,
Mij, arme, meê.

althans wat de twee volgende coupletten betreft, aan de Vluchtheuvelzangen „ontnomen" is.

Ik kan deze zangen ten zeerste aanbevelen. Christendom en cultuur zijn daarin op weldadig aandoende wijze verbonden. Voor gezangen op de christelijke feestdagen, is deze bundel een aanwinst. Jammer, dat de liederen, voor deze dagen bestemd, door den bundel verspreid zijn en niet onder 'n afzonderlijke rubriek gebracht. Dan, zoo erg is dat ook weer niet; men moet alleen maar wat zoeken. Gaarne zou ik nog enkele van Pierson's liederen hier citeeren, maar ik dien met den omvang van mijn Leestafel rekening te houden.

4. Dr. Rudolf Eisler Philosophen-Lexikon. Berlin 1912. Verlegt bei Ernst Siegfried Mittler und Sohn.

Het zij mij vergund, hier de aandacht te vestigen op dit nieuwe werk van den ook ten onzent bekenden schrijver van het Wörtenbuch der philosophischen Begriffe.

Het Philosophen Lexikon — dat tot dusver in afleveringen verscheen, is thans compleet.

Voor wie ook onder ons belangstellen in de wijsbegeerte en hare geschiedenis, een zeer recommandabel boek.

G.

Uit de Pers.

Ds. Schouten, die als predikant te Arnhem, thans mederedacteur werd aan de *Geldersche Kerkbode*, schrijft het volgende over de Jongelingsvereeniging:

Wij vragen een oogenblik uwe aandacht voor een gewichtige zaak, die uwe belangstelling dubbel waardig is, omdat zij allerzins urgent mag genoemd. Wij vragen uwe aandacht voor onze jongelingen, uwe belangstelling voor onze jongelingsvereeniging.

De jongelingsvereeniging, door sommigen miskend en door anderen verworpen, vertegenwoordigt een gewichtig volksbelang.

Wat toch is het geval?

Nauwelijks hebben onze kinderen de schoolbanken verlaten en maken zij kennis met het leven, in winkel en kantoor, in werkplaats en fabriek, in beroep en bedrijf, of zij worden bedwelmd door den geest van den tijd die in onze dagen zijne slachtoffers bij duizenden telt.

Gij moet wel met gesloten oogen door de wereld wandelen, indien gij niet bespeurt, dat daar rondom u honderdtallen van jongelingen van Christelijken huize wankelen ten doode. En wij gaan, als belijders van den Christus, niet vrij uit voor God, indien wij in den tegenwoordigen tijd niet al onze aandacht aan onze jongelingen wijden. »Red degenen, die ter dood gegrepen zijn, want zij wankelen ter dooding, zoo gij u onthoudt. Wanneer gij zegt: Ziet, wij weten dat niet, zal Hij niet, die de harten weegt, dat merken? en die uwe ziel gadeslaat, zal Hij dat niet weten? want Hij zal den mensch vergelden naar zijn werk.« (Spreuken 24 : 11, 12).

De jongelingsleeftijd is een van de schoonste perioden van het leven des menschen.

De jongeling, hij staat daar aan den ingang van het volle, rijke, schoone menschenleven, met al het vuur van zijn jeugdig hart, met al de poezie van zijn ontluikend leven.

Het was bij hem tot dusverre nog maar een spelevaren op de kalme binnenwateren, maar straks zal de groote reize over den wijden oceaan des levens moeten ondernomen.

Uitgestrekt is die zee!
Hoog gaan menigmaal hare golven!
Onstuimig zijn dikwerf hare baren!

Als hij straks de reize gaat ondernemen, dan zal hij op zijn tocht kennis maken met mist en met donkerheid, met afgrond en met branding, met noodweer en met storm. Vele klippen zal hij moeten ontzeilen. Vele zandbanken zal hij moeten vermijden. En nu wordt in den jongelingsleeftijd dat scheepke voor de afvaart in gereedheid gebracht. Vele goederen moeten aan boord aanwezig zijn, zal het scheepke het ruime sop kunnen kiezen en met goed gevolg de groote reize kunnen volbrengen.

Het luchthartig Liberalisme meent, als er maar een sporthemd en een voetbal, een fiets en een bijjartken aan boord is, dat dan de reize over de levenszee wel kan ondernomen.

Het morrend Socialisme is zich beter van den ernst des levens bewust. Het onderwijst zijn jongelingen in de stuurmanskunst, het zaad der ontevredenheid wordt bij zakken vol aan boord gebracht, als het straks gemalen en gebakken wordt, kan het tot teerkost dienen op de reize.

Het oppervlakkig Mysticisme meent dat het reeds meer dan genoeg doet, als het den jongeling een paar bijbelteksten meegeeft, en als het bij de afvaart een paar krachtige vermaningen tot hem richt.

Het Calvinisme is echter van een ganschandere gedachte. Het geeft zich rekenschap van al den ernst van het leven.

De jongeling is een reiziger naar de eeuwigheid, maar zijn pad loopt door den tijd heen en dat pad is met ijdelheden omsingeld.

De jongeling moet den smallen weg naar den hemel betreden, maar die weg ligt over de aarde, en die aarde ligt in het boose. De jongeling moet God dienen, niet in »een hoeksken met een boeksken", maar in het veelbewogen, rijkgeschakeerde menschenleven.

Het weet, dat de Heere van elken jongeling eischt de ontwikkeling van de gaven hem toevertrouwd, opdat hij daarmede moge woekeren voor de eere zijns Gods.

En daarom moet vóór alle dingen de Gereformeerde belijdenis aan boord, aleer de groote reize over de zee des levens wordt ondernomen.

Zij moet zijn, zijn spijze en zijn drank, zijn gids en zijn vraagbaak, zijn kompas en zijn roer, zijn anker en zijn zwaard. Zij moet zijn, de lucht waarin hij ademt, het licht dat hem geleidt, de regen die hem verkwikt, de zon die hem koestert.

Die belijdenis kan hij niet missen, want zij geeft helderheid aan zijn hoofd, warmte aan zijn hart, stuur aan zijn wil en kracht aan zijn hand. Zij licht hem in over zijn reize, zij doet hem kennen zijn koers, zij eischt hem op voor zijn taak, zij bekwaamt hem voor zijn roeping.

Zij vermaant hem om den Heere zijnen God lief te hebben van ganscher harte, van ganscher ziele, van ganschen gemoede en met alle krachten.

Zij verplicht hem om te belijden met mond en hart, door woord en daad, in handel en wandel.

Als de Gereformeerde belijdenis aan boord is, als de jongeling haar kent met zijn hoofd en lief heeft met zijn hart, dan kan de levensreize ondernomen. Want dan wordt straks bij de afvaart de kruisvlag van den Leeuw uit Juda's stam in top geheschen, dan staat de Man van smarten, die nu is de Heere der heerlijkheid, aan het roer, dan doet de ademtocht des Geestes de zeilen van het scheepke zwellen, dan is een voorspoedige reize gewaarborgd, eene behoudene aankomst verzekerd.

Want nog altijd blijft op de vraag van den dichter: »Waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden«? het antwoord van kracht: Als hij dat houdt naar Uw woord.

Officieele Berichten.

De raad der Geref. Kerk te Lexmond noodigt collectanten, die de gemeente zouden willen bezoeken, uit, dit minstens drie weken te voren aan te vragen.

Namens den kerkeraad voornoemd:
G. P. Scherpenzeel, *scriba*.

Lexmond, 5 Jan. 1912.

Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte).

Aanvragen om ondersteuning naar art. 11 en 13 K. O. in te zenden vóór 1 Maart bij:
Ds. M. H. K. Mol, *secr.-penn.*

Zwartewaal, 8 Jan. 1912.

Classe 's-Gravenhage.

De kerkeraad der Geref. Kerk van 's-Gravenhage bericht, dat de classe 's Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's-Gravenhage op Dinsdag 13 Februari a.s., gewone tijd en plaats.

Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 23 Jan. e.k. bij den scriba, Van Speykstraat 105, 's Gravenhage.

Namens den kerkeraad voornoemd:
C. Lion Cachet, *scriba*.

's-Gravenhage, 8 Jan. 1912.

Buitenland.

Zwitserland. Een rechtzinnig predikant door socialisten begeerd. In Zürich arbeidde de predikant Pflüger, die op vergaderingen van sociaal-democraten meermalen het woord voerde en onder de leiders der socialisten een eerste plaats innam. Maar deze prediker sprak op den kansel meer over politiek dan over religie, en het gevolg was dat zijn kerken ledig werden. Daarom besloot pastor Pflüger zijn ambt neer te leggen en zich tot lid van den grooten Raad te laten kiezen. Pflüger beval als opvolger een geestverwant uit Winterthur aan. Maar de arbeiders wilden deze niet hebben, maar verkozen een geloovig predikant; voor twee andere plaatsen waren twee Christelijk-sociale predikanten de mannen hunner keuze. En hoe motiveerden zij hunne handeling? Pflüger is ons als partijgenoot veel waard, maar als predikant is hij ons „niet godsdienstig genoeg", zeiden zij.

Jaurès, de Fransche socialist, schreef eenmaal deze opmerkelijke woorden: „ik geloof niet, dat het natuurlijke en het sociale leven den mensch bevredigen kan. Wanneer de sociale recht vaardigheid, waarnaar men streeft, verkregen is, zal het duidelijk worden, dat eene groote leegte ontstaan is, die vervuld moet worden".

Hongarije. Het proces tegen Prof. Dr. Racz.

Nader vernemen wij nog het volgende omtrent het proces, dat de afgezette hoogleeraar Zovanyi tegen den hoogleeraar Dr. Ludwig Racz voerde. Zovanyi klaagde Dr. Racz aan, omdat deze in zijn critiek over Zovanyi's arbeid liet drukken, dat deze „een onverdragelijke natuur had, geen piëteit kende en hatelijk was"; „dat zijn positie onhoudbaar begon te worden"; dat zijn aanklachten deels ongegrond, deels overdreven waren"; dat hij „of een onwetende moest zijn of een man met Jezuitische sympathieën"; dat hij „een geheime voorliefde moest hebben voor de Roomsche Kerk," en dat hij „in den geest en in het belang der clericale pers gearbeid had."

Het gerechtshof te Ujhely veroordeelde Dr. Racz wegens beleediging en legde hem een boete van 80 kronen op; het gerechtshof in de tweede instantie, de Koninklijke tafel te Kassa, bevestigde het vonnis. Ten slotte beriep Dr. Racz zich op de Koninklijke curie, en deze rechtbank sprak hem vrij; terwijl de aanklager veroordeeld werd tot het betalen van 200 kronen proceskosten.

Dit vrijsprekend vonnis werd op de volgende wijze gemotiveerd.

„Nadat het opperste bestuur waaronder de aanklager stond (het conventgericht) als zijn oordeel had uitgesproken, dat de aanklager wegens het verkeerd voorstellen der leeringen der Gereformeerde Kerk, en ook daarom wijl hij den stichter dezer religie in het publiek in een hatelijk daglicht gesteld had, onwaardig geworden was een leerstoel aan eene Gereformeerde Theologische inrichting te bezetten, heeft de aangeklaagde in den vorm van een artikel — dat in een confessioneel blad verscheen — de ambtelijke werkzaamheid van den aanklager veroordeeld en de rechtmatigheid van diens afzetting verdedigd; daarbij de grenzen eener geoorloofde critiek niet overschrijdend, toen hij in zijn artikel te kennen gaf, dat de aanklager niet in het belang van zijn eigen confessie, maar in dat van een andere religie gewerkt had. Daarom kon de klager die uitdrukkingen niet voor beleedigend houden, wijl zij door den aangeklaagde gebruikt werden om diens critiek met redenen te omkleeden, en omdat zij op grond van de feiten terecht zijn aangewend".

Gemengd Nieuws.

Het is verblijdend, dat Engeland een nieuw opium-verdrag met China gesloten heeft. In 1907 werd door Engeland met China overeengekomen, dat in 1917 de invoer van opium uit Indië naar China zou ophouden. Nu is bepaald dat die invoer aanstonds zal ophouden in die provincien van China, waar het verbouwen van opium verboden is, met uitsondering van de havens van Sjanghai en Kanton. Bovendien zullen de inkomende rechten voor opium verdriedubbeld worden. Men hoopt dat aldus de smadelijke opiumhandel van Engeland in twee jaren tot de geschiedenis zal behooren. De *Times* ziet in dit alles een vrucht van de Edinburger Wereldzendingsconferentie. Wanneer men weet dat Engeland eenmaal China door een oorlog dwong om zijn grenzen voor den invoer van opium uit Engelsch-Indië open te stellen, dan is de ommekeer groot.

De Berlijnsche *Post* schrijft: »Het voorstel om den kalender te veranderen en voortaan het Paaschfeest steeds op denzelfden datum te vieren, kan als verworpen beschouwd worden. De Duitsche regeering heeft in het voorjaar van 1911 verklaard, dat zij eene verandering van den kalender alleen kon in overweging nemen, wanneer de andere groote natiën daartoe ook genegen waren. De antwoorden der meeste staten waren echter afwijzend.

Italië en Rusland verklaarden, dat zij aan een conferentie voor de verandering van den kalender geen deel zouden nemen en het streven in die richting niet wilden steunen. Daarom is deze zaak voorloopig van de baan.

Winckel.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

II.

Plannen.

Den avond van dien dag kon men op de groote steenen brug over den Donau twee ruiters zien, die door velen, welke hun tegen kwamen, eerbiedig werden gegroet.

Deze twee waren heer Koenraad von Rothenfels en zijn neef Otto. De zware mantels die zij over hun kleeding droegen, bewezen, dat zij een verren tocht gingen maken. Het doel van de reis lag dan ook even over de grens van de Boven Palts, thans het noordelijk gedeelte van Beieren. Toen echter vormde deze Palts met de Beneden-Palts aan de Rijn een Keurvorstendom, waarover destijds de jonge Fredetik V regeerde.

Een poos lieten de ruiters hun paarden draven. Toen zij echter den stillen landweg bereikt hadden, die door een heuvelige streek naar de grens leidde, vertraagden zij hun gang.

„Wij komen toch nog wel bij tijds", zei heer Koenraad. „Daarenboven al begrijp ik dat ge naar huis verlangt, ik ken den weg, al moesten we ook in het duister rijden".

„O een half uur vroeger of later doet er minder toe oom" antwoordde Otto, „Ge blijft toch zeker een paar dagen bij ons?"

„Natuurlijk, als mijn gezelschap u ten minste nog langer aangenaam is. Gij hebt het nu eenige jaren genoten. Oom en tante zullen u althans missen".

„En ik u niet minder" sprak Otto met een blik die bewees hoe oprecht hij het meende".

„Welnu, als ge nog van plan mocht veranderen, dan komt ge na de vakantie nog eens voor een maand of wat bij mij en spreken we verder. Ik zou zoo gaarne u tot een gestudeerd man zien opgroeien, misschien kondt ge dan later als raadsheer mijn opvolger worden en onzen naam ophouden".

Otto kende dit lievelingsplan van zijn oom reeds lang. Doch hij antwoordde vriendelijk:

„Het zal niet gaan, oom. Ik heb goede dagen gehad op het gymnasium en bij u. Maar gij weet dat vader het beter vindt dat ik zal leven gelijk hij ook gedaan heeft, en ik zelf gevoel daar ook reel lust toe".

„Maar de studie op het gymnasium beviel u toch wel".

„Zeker oom, maar toch heb ik van middag van harte meegezongen „Valete Studia", hoewel het eigenlijke studeeren eerst na het gymnasium komt. Al zou ik er de bekwaamheid toe hebben, ik voel toch meer lust om aan het hof te komen. Nu graaf Bavitz alles bij den keurvorst in orde heeft gebracht, wacht mij daar in Heidelberg een nog aangenamer leven aan het hof dan wanneer ik er de hoogeschool bezocht".

Heer Koenraad antwoordde niet dadelijk. Hij kende al de gevaren van het hofleven voor jonge menschen in die dagen, en wist ook hoe de keurvorst die nog pas twee-en-twintig jaar telde, lang niet vrij was van wuftheid en lichthartigheid. Liefst had de raadsheer die zich kenmerkte door vroomheid en ernst zijn veel belovenden neef in een andere leerschool gezien dan die aan het hof te Heidelberg. Maar hij bepaalde zich tot de opmerking:

„Dan krijgt ge een meester, die in ouderdom niet veel van u verschilt".

„Dat is zoo oom, maar zooals ik hoor moet het leven aan het hof heel aangenaam zijn. Dat zeggen ook de vrienden van vader, die te Heidelberg geweest zijn in de drie jaren dat onze keurvorst nu zelf regeert. Hij moet een zeer vriendelijk en vroolijk mensch zijn, en zijn vrouw houdt de eer van het hof op, zooals de dochter van een koning van Engeland betaamt".

„Er konden binnenkort nog wel grooter en gewichtiger dingen te doen zijn dan vroolijk en vorstelijk te leven" antwoordde de heer Koenraad veelbeteekenend. Doch zijn neef begreep hem niet. Hij was nog te jong en te blijhartig om veel oog te hebben voor en zich veel te bekommeren over de donkere wolken, die zich meer en meer boven Duitschland saampakten. Toch wilde het gesprek niet recht meer vlotten. Zwijgend reden oom en neef nu eenigen tijd voort. De duisternis begon te vallen en hoe bekend de oudste der twee ook in die streek mocht zijn, toch was oplettendheid noodig wijl telkens verschillende wegen elkander kruisten.

Zoo werd er dan weinig gesproken, totdat na een paar uur heer Koenraad tot zijn reismakker zei:

„Nu zijn we zoo ver niet meer van huis. Dat roode licht daar ginds wijst ons waar wij wezen moeten".

Zij gingen nu langs den kortsten weg op hun doel af. Weldra stonden zij voor een laag gebouw, dat een torentje had aan welks spits het roode licht prijkte. Het gebouw was een soort van jachthuis, waar de eigenaar in het voorjaar gewoonlijk met zijn gezin een poos vertoefde, om te zien hoe het stond met de bosschen en velden, die hij daar vlak aan de grens had liggen. Zijn eigenlijke woonplaats was Rothenfels, het kasteel zijner voorvaderen aan den oorsprong van de rivier de Waldnaab, dicht bij het Bohemerwoud. 't Was in het tijdelijk verblijf, dat Otto zijn ouders zou weerzien, die daar spoediger te bereiken waren dan anders, en met een verblijd hart zijn komst te gemoet zagen.

Heer Hugo von Rothenfels, Otto's vader, was de oudste zoon destijds uit een geslacht, dat tot de rijkste en aanzienlijkste in de Palts behoorde. Geheel verschillend van zijn broeder Koenraad, die al vroeg aan de studie was gegaan, had Hugo het leven verkozen van een edelman, die aan het hof vertoeft zijn goederen beheert, en als 't noodig is zijn vorst dient. Toen de vaderlijke erfenis werd verdeeld, had Hugo, met onderling goedvinden, zijn broeder diens erfdeel van de landgoederen afgekocht, en hield zich voortaan in hoofdzaak met die bezittingen bezig. Heer Koenraad vestigde zich in Regensburg.

Uit het huwelijk van graaf Von Rothenfels met een aanzienlijke jonkvrouw was slechts één kind geboren, hun zoon Otto. Zorgvuldig, maar niet weekhartig, was de knaap door zijn ouders opgevoed. Veel had daarbij geholpen het onderwijs, dat Otto ontving van den slotprediker, magister Becker. Deze heer woonde op het kasteel, en predikte geregeld in de slot-